

Mateusz Ratyński

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego

ORCID: 0000-0002-8346-5254

Wacław Bitner (1893–1981). Chadek, prawnik, pisarz z Wilna

Słowa kluczowe

Wacław Bitner, chrześcijańska demokracja, parlamentaryzm, adwokatura w II RP i PRL

Streszczenie

Artykuł prezentuje sylwetkę Wacława Bitnera (1893–1981), prawnika, pisarza i polityka chrześcijańskiej demokracji. Pochodzący z Wilna Bitner był czynnym działaczem organizacji niepodległościowych i katolickich na terenie Rosji w okresie zaborów. W II RP należał do liderów chadecji, w latach 1922–1935 sprawował mandat posła na Sejm RP. W trakcie II wojny światowej pełnił funkcję radcy prawnego Prezydium Rady Ministrów oraz dyrektora Polskiej Katolickiej Agencji Prasowej w Chicago. Po zakończeniu wojny związany z antykomunistyczną opozycją, adwokat w wielu głośnych procesach politycznych, rehabilitacyjnych i kryminalnych.

Wacław Bitner¹ urodził się 19 lutego 1893 roku w Wilnie. Rzymskokatolicka rodzina Bitnerów należała do szlachty pochodzenia szwedzkiego o tradycjach patriotycznych. Dziadek przyszłego po-

---

¹ Archiwum Sejmu RP, Teczka osobowa Wacława Bitnera; *Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1927*, pod red. H. Mościckiego, W. Dzwonkowskiego, Wydawca Lucjan Złotnicki, Warszawa 1928, s. 157. Dotychczas Wacław Bitner nie doczekał się całościowej biografii. Na jego temat powstały pojedyncze biogramy słownikowe oraz artykuły o charakterze głównie popularyzatorskim, zob. S. Łoza, *Czy wiesz kto to jest*, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1938, s. 49; J. Lisowska, *Adwokat Wacław Bitner*.

lityka, Mikołaj Bitner, za uczestnictwo w Powstaniu Styczniowym został pozbawiony majątku na Podlasiu oraz wysiedlony do Wierchoważji. Rodzicami Wacława byli pułkownik Armii Imperium Rosyjskiego, a po odzyskaniu niepodległości generał brygady Wojska Polskiego Ryszard Bitner (1867–1935) oraz Alina z domu Zatorska (1872–1948). Bitnerowie byli powiązani z działalnością konspiracyjną Józefa Piłsudskiego, który w 1908 roku ukrywał się w ich wileńskim mieszkaniu po rabunkowej akcji pod Bezdanami. Wacław miał trzech braci: Witolda (1887–1940) – inżyniera rolnictwa, sportowca, podporucznika rezerwy WP zamordowanego w Katyniu; Seweryna (1899–1993) – inżyniera rolnictwa, urzędnika Banku Rolnego w Grudziądzu oraz Czesława (1902–1985) – urzędnika Polskiego Biura Podróży „Orbis”, w czasie II wojny światowej zastępcę szefa działającej we Francji Polskiej Organizacji Walki o Niepodległość, a w latach 1944–1945 konsula generalnego RP w Lille².

Swoją młodość i pochodzenie Bitner przedstawił w wspomnieniach następująco:

W Wilnie, mieście o żywych tradycjach filareckich, zamieszkali moi rodzice w końcu XIX wieku i tam się urodziłem za czasów carskiej niewoli w 1893 roku. Już od dzieciństwa przebywałem w atmosferze niepodległościowej – ojciec mój, Ryszard, za udział w demonstracjach młodzieży akademickiej w Petersburgu został aresztowany i osadzony w Twierdzy Pietropawłowskiej. Po zakończeniu śledztwa dano mu do wyboru

---

Wspomnienia pośmiertne, „Palestra” 1982, nr 9/10, s. 114–116; Z. Krzemiński, *Mecenas Wacław Bitner*, „Palestra” 1984, nr 5–6, s. 52–57; E. Baławajder, *Bitner Wacław*, [w:] *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego*, t. 1, pod red. R. Bendera, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Lublin 1994, s. 32–33.

- ² Na temat rodziny Bitnerów, zob. chociażby: Archiwum Historii Mówionej Muzeum Powstania Warszawskiego, Relacja Joanny Bitner-Lisowskiej (córką Wacława), <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/joanna-bitner-lisowska,831.html> [dostęp: 13.06.2024]; S. Pomarański, *Bitner Ryszard*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 2, Polska Akademia Umiejętności, Warszawa 1936, s. 115–116; biogram Ryszarda Bitnera – P. Stawecki, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Bellona, Warszawa 1994, s. 79; biogram Witolda Bitnera – B. Tuszyński, *Księga sportowców polskich ofiar II wojny światowej 1939–1945*, ARS Print Production, Warszawa 1999, s. 26; informacje na temat Czesława Bitnera, <https://museedelaresistanceenligne.org/media7600-Plaque-la-memoire-de-Czeslaw-Bitner-Montmorency-Val-d'Oise>; informacje na temat Seweryna Bitnera, <https://www.konwent-polonia.pl/album-polonorum?pagina=18> [dostęp: 13.06.2024].

albo osiedlenie na Syberii, albo zsyłkę w żołdacy na lat 25. Ojciec, jak się później okazało, szczęśliwie dla siebie wybrał zsyłkę w żołdacy. Pułkownik formacji wojskowej, do której ojciec został wcielony, okazał się liberałem, ojca polubił i użył wszelkich starań, aby go umieścić w Szkole Wojskowej Topograficznej. Ojciec szkołę tę ukończył chlubnie, otrzymał stopień praporszczyka, czyli najniższy stopień oficerski. Stryj Karol należał do socjalistów wileńskich, współpracował z Piłsudskim i należał do przywódców tej organizacji³.

W latach 1902–1911 Bitner uczył się w II Gimnazjum w Wilnie. Niepodatny na rusyfikację, zaangażował się w działalność patriotyczną i samokształceniową. W 1905 roku został członkiem Związku Filaretów, organizacji nawiązującej do tradycji mickiewiczowskich, kierującej się zasadą „nauka, cnota, ojczyzna”. Dwa lata później, w 1907 roku współtworzył wraz z przyjaciółmi, m.in. z Józefem Zmirowskim, Mirosławem Arciszewskim, Bronisławem Taraszkiewiczem, Mieczysławem Niedziałkowskim i Jerzym Czeszejko-Sochackim Zjednoczenie Młodzieży Polskiej „Wyzwolenie”. Nowe stowarzyszenie, opierające się na hasłach filareckich, zrzeszało postępową młodzież wileńską i kresową⁴.

Bitner podjął w 1911 roku studia prawnicze na uniwersytecie w Kijowie, a następnie w Petersburgu. W czasie swojej nauki kontynuował działalność społeczną oraz zaangażował się szerzej w organizację polskiego harcerstwa i teatru w Petersburgu. Należał do Ogólnoakademickiego Związku Studentów Polskich w Rosji, w którym piastował funkcję prezesa. Studia ukończył w 1916 roku. Po uzyskaniu dyplomu został w 1917 roku „pomocnikiem adwokata przysięgłego”, czyli aplikantem adwokackim.

W Rosji Bitner związał się z nurtem chrześcijańskiej demokracji, zarówno pod względem ideowym, jak i organizacyjnym. Szybko stał się jednym z kluczowych działaczy polskiego ruchu chadeckiego w Rosji. W lutym 1918 roku był uczestnikiem zjazdu Chrześcijańskiego Związku Demokratycznego w Rosji, należał do współ-

---

³ Cytat za: Biblioteka Narodowa, W. Bitner, *Dramat Drugiej Rzeczypospolitej*, sygn. rps 10447 III. Wspomnienia Bitnera poświęcone Wilnu i Kresom ukażą się w kolejnym numerze „Kwartalnika Kresowego”.

⁴ Więcej na temat Związku Filaretów oraz Zjednoczenia Młodzieży Polskiej „Wyzwolenie”, zob. K. Turowski, „Odrodzenie”. *Historia Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej*, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1987, s. 40–42.

autorów programu chadecji w Rosji. O jego wysokim autorytecie, fachowości, jak i energii może świadczyć fakt, że w 1917 roku Polski Komitet Obywatelski w Petersburgu powierzył mu stanowisko głównego pełnomocnika w Biurze Pomocy Jeńcom Polskim⁵.

W 1918 roku udało mu się przedostać do Warszawy, gdzie podjął aplikację adwokacką. Przed wyjazdem opublikował jeszcze pracę naukową o charakterze statystycznym – *Materjały do bilansu handlowego Litwy i Kurlandji* (Petersburg 1918). W 1919 roku został wpisany na listę aplikantów adwokackich pod patronatem adwokata Antoniego Boguckiego. Już dwa lata później, w 1921 roku uzyskał prawo samodzielnego wykonywania profesji.

Obok pracy zawodowej zaangażował się w działalność polityczną w kształtującym się ruchu chadeckim. Bitner był jednym z założycieli i współorganizatorów powołanego w 1920 roku Chrześcijańsko-Narodowego Stronnictwa Pracy (od 1925 roku Polskie Stronnictwo Chrześcijańskiej Demokracji). Polityk od początku zasiadał we władzach ugrupowania, będąc członkiem Rady Naczelnej i Zarządu Głównego. Powszechnie uważano, że jest zwolennikiem bliskiej współpracy z endecją⁶. Jak wspominał go Stefan Włoszczewski: „Znanym posłem w naszym klubie poselskim był także adwokat Wacław Bitner. Miał opinię »wielkiego katolika« i należał do najbardziej zachowawczych kół Chrześcijańskiej Demokracji. Był obdarzony wybitnym umysłem prawniczym”⁷. Swoje wykształcenie i doświadczenie zawodowe Bitner wykorzystywał jako radca prawny Chrześcijańskich Związków Zawodowych oraz wykładowca Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego. Ponadto był jednym z głównymi autorami przyjętego w 1920 roku programu stronnictwa, który opierał się na myśli społecznej Kościoła katolickiego i encyklice *Rerum novarum* papieża Leona XIII. W 1924 roku został wiceprezesem Zarządu Głównego ChNSP. Był odpowiedzialny za terenowe struktury chadeków, piastując w latach 1931–1935 stanowisko prezesa Zarządu Wojewódzkiego (od 1933 Okręgowego) PSChD w Białymstoku⁸.

⁵ Na temat atmosfery tamtych czasów i działalności organizacji polonijnych: A. Ślisz, *Prasa polska w Rosji w dobie wojny i rewolucji 1915–1919*, Książka i Wiedza, Warszawa 1968; M. Korzeniowski, K. Latawiec, M. Gabryś-Sławińska, D. Tarasiuk, *Leksykon uchodźstwa polskiego w Rosji w latach I wojny światowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2018.

⁶ *Różnice*, „Dziennik Bydgoski” 1928, nr 72, s. 1.

⁷ S. Włoszczewski, *Na przelomie dwóch epok*, LSW, Warszawa 1974, s. 164–165.

⁸ Więcej na temat chadecji w okresie II RP i roli Wacława Bitnera, zob. K. Tu-

W okresie wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku Bitner, tak jak jego bracia, zaciągnął się do armii polskiej. Służył w randze podporucznika w Wydziale II Sztabu Dowództwa Okręgu Generalnego Kraków oraz Oddziale II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego⁹.

W listopadzie 1922 roku uzyskał mandat posła RP w okręgu wyborczym nr 12 (Błonie, Skierniewice, Rawa, Grójec) z listy Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodu, bloku centroprawicowego łączącego ugrupowania o profilu narodowodemokratycznym, chadeckim i konserwatywnym¹⁰. Należał do Klubu Parlamentarnego Chrześcijańskiej Demokracji, w którym objął stanowisko wiceprezesa, członka komisji parlamentarnej i sądu honorowego. Był bardzo aktywnym posłem oraz merytorycznym mówcą. Pracował w Komisji Budżetowej, Komisji Konstytucyjnej, Komisji Prawniczej oraz Komisji Robót Publicznych¹¹.

Wygłosił kilkadziesiąt przemówień sejmowych, szczególnie bronił interesów Kościoła katolickiego w kontekście reformy rolnej. Występował w następujących sprawach: sprawozdanie Komisji Prawniczej dotyczące wniosku w sprawie nieprawidłowego stosowania przez Urząd Mieszkaniowy ustawy o obowiązku gmin miejskich dostarczania pomieszczeń (pos. 9 z dnia 22 I 1923 r.); nowela do ustawy o obowiązku gmin miejskich dostarczania pomieszczeń (pos. 10 z 23 I 1923 r.); ustawa o Trybunale Stanu (pos. 14 z 10 II 1923 r.); ustawa o formie przysięgi służbowej i przyrzeczenia służbowego funkcjonariuszy państwowej służby cywilnej (pos. 20 z 6 III 1923 r.); sprawozdanie Komisji Rolnej dotyczące wniosku nagłego w sprawie przedłużenia ochrony drobnych użytkowników rolnych na ziemiach wschodnich (pos. 27 z dnia 20 III 1923 r.); sprawozdanie Komisji Konstytucyjnej dotyczące proponowanych przez Senat zmianach do ustawy o Trybunale Stanu (pos. 36 z 27 IV 1923 r.); wniosek Klubu Białoruskiego w sprawie pogwałcenia konstytucji przez uwięzienie

---

rowski, *Historia ruchu chrześcijańsko-demokratycznego w Polsce*, t. 2, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1989; H. Majecki, *Chrześcijańska Demokracja w województwie białostockim w latach 1918–1935*, „Studia Podlaskie” 1991, t. 3, s. 57–74.

⁹ Centralne Archiwum Wojskowe, Akta personalne Wacława Bitnera, sygn. 1769/89/391.

¹⁰ T. i W. Rzepeccy, *Sejm i Senat 1922–1927*, Wielkopolska Księgarnia Nakładowa, Poznań 1923, s. 166–167, 464–470.

¹¹ M. Rataj, *Pamiętniki 1917–1927*, wstęp i oprac. M. Ratyński, Muzeum Historii Polski, Warszawa 2021, t. 1, s. 328, 329 i t. 2, s. 74, 123.

posła Baranowa (pos. 46 z 14 VI 1923 r.); ustawa o amnestii (pos. 51 z 26 VI 1923 r., pos. 52 z 27 VI 1923 r., pos. 53 z 28 VI 1923 r.); ustawa o prowizorium budżetowym za trzeci kwartał 1923 r. (pos. 62 z 2 VIII 1923 r.); sprawozdanie Komisji Prawniczej dotyczące projektu projekcie Ministerstwa Sprawiedliwości i w sprawie dzierżawców gruntów, zajętych pod budynki i położonych w obrębie miast i wsi w województwach wschodnich (pos. 74 z 30 X 1923 r.); rozprawa nad oświadczeniem Ministra Spraw Wewnętrznych (pos. 79 z 16 XI 1923 r.); wniosek PPS w sprawie nominacji Wojciecha Korfantego ministrem (pos. 84 z 5 XII 1923 r.); ustawa o parcelacji i osadnictwie (pos. 87 z 13 XII 1923 r.); ustawa o ochronie najemców (pos. 100 z 19 II i pos. 101 z 21 II 1924 r.); ustawa o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym (pos. 124 z 5 VI 1924 r.); preliminarz budżetowy Ministerstwa Spraw Wojskowych (pos. 132 z 18 VI 1924 r.); nowela do ustawy o ochronie drobnych dzierżawców rolnych (pos. 133 z 20 VI 1924 r.); budżet Ministerstwa Sprawiedliwości (pos. 136 z 25 VI 1924 r.); sprawozdanie dotyczące poprawek Senatu do ustawy o umowach sprzedaży lub przyrzeczenia sprzedaży nieruchomości w byłym zaborze rosyjskim (pos. 141 z 2 VII 1924 r.); dyskusja nad budżetem Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej (pos. 143 z 4 VII 1924 r.); budżet Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej (pos. 144 z 5 VII 1924 r.); ustawa o Państwowej Radzie Rolniczej (pos. 163 z 25 XI 1924 r.); ustawa o zakwaterowaniu wojska (pos. 163 z 25 XI 1924 r.); budżet Ministerstwa Pracy (pos. 166 z 4 XII 1924 r.); sprawozdanie dotyczącego wniosku w sprawie zmiany rozporządzenia o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych (pos. 169 z 12 XII 1924 r.); nowela do przepisów o urządzeniu sądownictwa w byłej Kongresówce (pos. 170 z 16 XII 1924 r.); ustawa o wznowieniu zaginionych ksiąg hipotecznych (pos. 170 z 16 XII 1924 r.); wnioski o reasumpcję uchwały, co do wydania posła Łańcuckiego i posłów ukraińskich (pos. 173 z 19 XII 1924 r.); sprawozdanie dotyczące poprawek Senatu do ustawy o wznowieniu zaginionych ksiąg hipotecznych (pos. 185 z 19 III 1925 r.); ustawa o zmianach w urządzeniu sądownictwa (pos. 186 z 20 III 1925 r.); sprawozdanie Komisji Regulaminowej o wnioskach o wydanie posłów (pos. 186 z 20 III 1925 r.); ustawa o karach za handel kobietami i dziećmi (pos. 192 z 2 IV 1925 r.); ustawa o rozbudowie miast (pos. 192 z 2 IV 1925 r.); budżet Ministerstwa Sprawiedliwości (pos. 202 z 6 V 1925 r.); ustawa o Trybunale Kompetencyjnym (pos. 212 z 29 V 1925 r.); nowela

do ustawy o monopolu spirytusowym (pos. 215 z 9 VI 1925 r.); ustawa o parcelacji i osadnictwie (pos. 221 z 25 VI, pos. 224 z 1 VII, pos. 226 z 3 VII, pos. 227 z 4 VII i pos. 232 z 11 VII 1925 r.); sprawozdanie dotyczące wniosku w sprawie wstrzymania wykonania kar za przestępstwa leśne w okręgach Sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie (pos. 235 z 15 VII 1925 r.); ustawa o wstrzymaniu kar za przestępstwa leśne (pos. 236 z 16 VII 1925 r.); wniosek w sprawie obecności rządu na posiedzeniach Sejmu (pos. 252 z 11 XI 1925 r.); ustawy o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym (pos. 257 z 10 XII 1925 r.); ustawa o sędziach i prokuratorach (pos. 277 z 23 III 1926 r.); ustawa upoważniająca prezydenta do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (pos. 295 z 20 VII 1926 r.); uzupełnienie prowizorium budżetowego na trzeci kwartał 1926 r. i prowizorium budżetowe na czwarty kwartał 1926 r. (pos. 302 z 24 IX 1926 r.); preliminarz budżetowy na rok 1927/1928 (pos. 313 z 27 I 1927 r.); budżet Ministerstwa Sprawiedliwości (pos. 315 z 29 I 1927 r.); preliminarz budżetowy na rok 1927/1928 (pos. 325 z 14 II 1927 r.); ustawa o zmianie niektórych przepisów art. 26 konstytucji (pos. 329 z 20 VI 1927 r.).

Bitner zgłosił również wniosek w sprawie zapobieżenia wylewowi Wisły (pos. 44 z 9 VI 1923 r.). Był autorem dwóch interpelacji poselskich: do ministra spraw wewnętrznych w sprawie bezprawnego wyznaczenia komisarza Żyrardowa (pos. 108 z 11 III 1924 r.); do ministrów spraw wewnętrznych i sprawiedliwości w sprawie gwałtownego szerszenia się publicznej demoralizacji i bezwstydu (pos. 155 z 22 X 1924 r.)¹². Dobrze znający języki obce Bitner zaangażował się też w działalność międzynarodową. W 1925 roku uczestniczył w Zjeździe Działaczy Chrześcijańskich Europy, podczas którego nawiązał bliższe relacje z szeregiem zachodnich polityków katolickich m.in. z twórcą włoskiej chadecji ks. Luigim Sturzo.

Po zamachu stanu Józefa Piłsudskiego w maju 1926 roku Bitner należał do antysanacyjnego skrzydła w PSChD. W jego ocenie niezbędne było budowanie silnego obozu katolickiego, który stanie na drodze radykalnej lewicy. Jak ocenił w trakcie jednej narad partyjnych: „Polska znajduje się na przełomie wobec wielkich niebezpieczeństw i wobec wszechświatowego zagadnienia roli chrześcijańskiej demokracji. Przede wszystkim należy szukać dróg, celem stwo-

---

¹² Wykaz opracowany na podstawie stenogramów Sejmu RP I kadencji (1922–1927).

rzenia wielkiego obozu katolickiego, obejmującego wszystkie warstwy w Polsce”¹³. W marcu 1928 roku Bitner uzyskał mandat posła Sejmu RP II kadencji z pierwszego miejsca w okręgu nr 1 (Warszawa) z list Polskiego Bloku Katolickiego PSL „Piast” i Chrześcijańskiej Demokracji¹⁴. Pracował w Komisji Budżetowej i Komisji Prawniczej. Zabierał kilkanaście razy głos na forum Sejmu w następujących sprawach: ustawa o inwestycjach państwowych (pos. 4 z 30 III 1928 r.); preliminarz budżetowy na rok 1928/1929 (pos. 12 z 30 V 1928 r.); budżet Ministerstwa Spraw Wojskowych (pos. 21 z 11 VI 1928 r.); budżet Ministerstwa Sprawiedliwości (pos. 22 z 12 VI 1928 r.); ustawa skarbowa (pos. 24 z 15 VI 1928 r.); ustawa o amnestii (pos. 25 z 19 VI 1928 r.); ustawa o odroczeniu wejścia w życie rozporządzenia Prezydenta RP o ustroju sądów powszechnych (pos. 36 z 14 XII 1928 r.); ustawa o umowach sprzedaży lub przyrzeczenia sprzedaży nieruchomości ziemskich na obszarze sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie (pos. 37 z 18 XII 1928 r.); preliminarz budżetowy na rok 1929/1930 (pos. 42 z 31 I 1929 r.); budżet Prezydenta RP (pos. 43 z 1 II 1929 r.); sprostowanie osobiste (pos. 46 z 6 II 1929 r.); ustawa o taksie notarialnej (pos. 59 z 20 III 1929 r.); ustawa o uregulowaniu stanu hipotecznego nieruchomości rozparcelowanych w Małopolsce (pos. 60 z 22 III 1929 r.); wniosek o wyrażenie nieufności rządowi Kazimierza Świtalskiego (pos. 63 z 6 XII 1929 r.)¹⁵.

Polityk był zdecydowanym krytykiem lewicy, ostrzegał przed wojną kulturową z Kościołem katolickim prowadzoną głównie przez PPS¹⁶. W 1928 roku współtworzył projekt ustawy o zmianie konstytucji. Blisko współdziałał w sprawie potencjalnych zmian w ustawie zasadniczej z częścią opozycji nastawionej konsensusowo do sanacji, m.in. z wiceprezesem Zarządu Głównego PSL „Piast” Janem Dębskim. Na pojednawczą postawę Bitnera wskazuje zapis z diariusza sanacyjnego polityka i współpracownika Piłsudskiego Kazimierza Świtalskiego: „Nie wierzyłem w możliwość załatwienia tej sprawy i to od początku, głównie z tego powodu, że przeczuwałem niemoż-

¹³ *Głos Chrześcijańskiej Demokracji*, „Dziennik Bydgoski” 1928, nr 180, s. 3.

¹⁴ T. i K. Rzepeccy, *Sejm i Senat 1928–1933*, Rzepeccy Tadeusz i Karol, Sejm i Senat 1928–1933, Wielkopolska Księgarnia Nakładowa, Poznań 1928, s. 14–16, 204, 205, 215.

¹⁵ Wykaz opracowany na podstawie stenogramów Sejmu RP II kadencji (1928–1930).

¹⁶ *Stronnictwa lewicowe walczą z religią katolicką*, „Dziennik Bydgoski” 1928, nr 113, s. 1.

ność przeprowadzenia przez ludzi, którzy stanowili wówczas zespół zatroskany o konstytucję, w swoich partiach istotnie szczerych decyzji. Dębski byłby w tej sprawie pobity przez Witosa, Chądzyński przez Popiela, Bitner przez Korfantego, a Niedziałkowski przez wszystkich pepesowców”¹⁷.

W listopadzie 1930 roku Bitner uzyskał mandat posła z okręgu wyborczego nr 5 (Białystok, Sokołówka, Wołkowysk) z listy wyborczej chadecji. Polityk objął funkcję wiceprezesa Klubu Parlamentarnego PSChD, pracował w Komisji Budżetowej. W 1931 roku był świadkiem obrony w procesie brzeskim¹⁸. Na forum nowej kadencji był jednym z najbardziej aktywnych posłów¹⁹. Występował w następujących sprawach: sprawozdanie dotyczące wniosku Klubu BBWR w sprawie regulaminu Sejmu (pos. 3 z 16 XII 1930 r.); ustawa o uchyleniu przepisów wyjątkowych związanych z pochodzeniem, narodowością, językiem, rasą lub religią (pos. 7 z 26 I 1931 r.); wniosek posłów z Klubu BBWR w sprawie zmiany konstytucji (pos. 18 z 3 III 1931 r.); wykluczenie posłów Śledzińskiego i Wyrzykowskiego (pos. 33 z 20 X 1931 r.); ustawa skarbowa wraz z preliminarzem budżetowym i planem finansowo-gospodarczym kolei na rok 1932/1933 (pos. 38 z 7 XI 1931 r.); sprawozdanie dotyczące noweli do ustawy o kodeksie postępowania karnego (pos. 42 z 12 I 1932 r.); ustawa o spłacie zaległości podatkowych (pos. 56 z 17 II 1932 r.); ustawa o składkach na rzecz Kościoła katolickiego (pos. 57 z 19 II 1932 r.); ustawa o wprowadzeniu przepisów dotyczących najniższej ceny licytacyjnej (pos. 58 z 22 II 1932 r.); sprawozdanie dotyczące wniosków poselskich w sprawie zaległości podatkowych (pos. 60 z 24 II 1932 r.); ustawa o szkołach prywatnych (pos. 62 z 27 II 1932 r.); ustawa o dobrach skonfiskowanych przez rządy zaborcze powstańcom (pos. 66 z 9 III 1932 r.); nowela do ustawy inwalidzkiej (pos. 67 z 12 III 1932 r.); ustawa o pełnomocnictwach rządu (pos. 68 z 14 III 1932 r.); preliminarz

---

¹⁷ K. Świtalski, *Diariusz 1919–1935*, wstęp i oprac. A. Garlicki i R. Świętek, Czytelnik, Warszawa 1992, s. 624. Zob. też: M. Ratyński, *Jan Dębski (1889–1976). Polityk kompromisu*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2019, s. 206–210; *Prace Komisji Konstytucyjnej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej II kadencji 1928–1930*, wstęp i oprac. M. Wojtacki, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2013.

¹⁸ Zob. *Sprawa brzeska. Dokumenty i materiały*, wstęp i oprac. M. Leczyk, Książka i Wiedza, Warszawa 1987.

¹⁹ *Kto najczęściej przemawiał w Sejmie? Gadulstwo posłów w cyfrach*, „Dziennik Bydgoski” 1934, nr 2, s. 4.

budżetowy na rok 1933/1934 (pos. 70 z 3 XI 1932 r.); preliminarz budżetowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w 1933 i 1935 r. (pos. 83 z 9 II 1933 r. i pos. 133 z 11 II 1935 r.); ustawa o szkołach akademickich (pos. 91 z 20 II 1933 r.); zmiany Senatu do ustawy konstytucyjnej (pos. 142 z 23 i 24 III 1935 r.); projekt ordynacji wyborczej do Sejmu (pos. 145 z 25 VI 1935 r.)²⁰.

Bitner w latach trzydziestych w większym stopniu obserwował sytuację międzynarodową, przede wszystkim widząc zagrożenie w rewizjonistycznych i następnie hitlerowskich Niemczech. W 1931 roku brał udział w Zjeździe Działaczy Chrześcijańskich Europy. Podczas niego udało mu się doprowadzić do odrzucenia forsowanej przez kanclerza Niemiec Heinricha Brüninga uchwały o konieczności „pokojoywej” zmiany granicy zachodniej Polski²¹. W 1935 roku ogłosił drukiem przemowę – *Hitler ante portas* (Warszawa 1935), w której ostrzegął Polaków i świat przed zbliżającą się wojną z Niemcami.

W tym okresie Bitner był krytykiem obozu sanacji, przede wszystkim łamania praworządności. Stosunek chadeka do rządzących dobrze widać w wypowiedzi z 1934 roku w trakcie posiedzenia sejmowej Komisji Konstytucyjnej: „Zasady chrześcijańskie nakazują wprawdzie popierać to, co jest dobre, bez względu na to, od kogo pochodzi, ale zakazują współpracować z obozem, gwałcącym zasady chrześcijańskie”²². Pod koniec 1934 roku uwydatniły się we władzach PSChD duże różnice zdań co do przeszłej taktyki stronnictwa. Bitner stając w opozycji do przebywającego na emigracji w Czechosłowacji Wojciecha Korfanteo i większości władz naczelnych, sprzeciwił się ścisłej współpracy z Narodową Partią Robotniczą oraz pomysłowi zbojkotowania wyborów parlamentarnych. Wraz z posłami Bronisławem Bogdanowiczem i Marianem Cześcikiem przeprowadził secesję w PSChD oraz powołał do życia w 1935 roku Chrześcijański Klub Ludowy (przekształcony później w Chrześcijańskie Stronnictwo Ludowe). Nowe ugrupowanie cieszyło się znikomym poparciem w społeczeństwie. Sam Bitner był negatywnie ustosunkowany zarówno sanacji, jak i całej opozycji. Dobrze

---

²⁰ Opracowany wykaz na podstawie stenogramów Sejmu RP III kadencji (1930–1935).

²¹ Zob. chociażby: *Zjazd stronnictw chrześ.-demokratycznych*, „Dziennik Bydgoski” 1931, nr 9, s. 4; *Co powiedział poseł Bitner, przedstawiciel Chadeccji?*, „Dziennik Bydgoski” 1931, nr 16, s. 2.

²² Szerzej: *Chrystus czy Cezar? Przemówienie posła Wacława Bitnera z dnia 11 stycznia 1934 r w Komisji Konstytucyjnej Sejmu w sprawie reformy Konstytucji*, Chrześcijańsko-Społeczny Instytut Wydawniczy, Katowice 1934.

o tym świadczy jego wypowiedź z 1935 roku: „Obóz rządowy nie liczy się z opinią w kraju, zaś opozycja sądzi, że rząd nie ma prawie żadnego oparcia w społeczeństwie. Każda strona chce widzieć przeciwnika na kolanach, żadna jednak bez wojny domowej nie ma szans do bezapelacyjnego zwycięstwa. A Polska wymaga pokoju wewnętrznego”²³.

Po wprowadzeniu w 1935 roku nowej ordynacji wyborczej, niezapewniającej swobodnego wyboru parlamentarzystów, Bitner nie ubiegał się o mandat posła, a tym samym zakończył trzynastoletnią karierę sejmową. W dalszym ciągu chciał jednak oddziaływać na życie polityczne. Związał się w 1937 roku z katolicko-prawicowym Związkiem Odrodzenia Narodowego. W tym samym roku, po zjednoczeniu PSChD i NPR we wspólne Stronnictwo Pracy bezskutecznie próbował, wraz z częścią działaczy katolickich, przeorsować kandydaturę gen. Izidora Modelskiego na stanowisko przewodniczącego Zarządu Głównego SP w miejsce kontrowersyjnego dla sanacji Karola Popiela²⁴.

W okresie międzywojennym, obok aktywności politycznej i społecznej, Bitner pracował w zawodzie prawnika. Prowadził kancelarię adwokacką w Warszawie, zdobył uznanie jako bardzo dobry obrońca sądowy reprezentujący głównie Kościół katolicki. Był chociażby pełnomocnikiem oskarżyciela prywatnego w głośnym procesie lewiczewskiego pisarza i społecznika Tadeusza Boya-Żeleńskiego w 1938 roku, w którym ogłosił, że pisarz „deprawuje umysły Polaków”²⁵. Dodatkowo pracował jako radca prawny przedsiębiorstwa rolnego Zarządu Miasta Stołecznego Warszawy „Agril”. Próbował również swoich sił jako publicysta i wydawca. Był autorem następujących książek: *Ustawa o wykonaniu reformy rolnej* (Warszawa 1926) (wraz z Stanisławem Janczewskim) oraz *Pewniki prawa. Studium o koniecznych zasadach prawa i państwa* (Warszawa 1932).

Po wybuchu II wojny światowej poszukiwany przez Niemców za swoje antyhitlerowskie poglądy, Bitner był zmuszony emigrować

---

²³ *Awantura o Berezę Kartuską*, „Dziennik Bydgoski” 1935, nr 23, s. 2.

²⁴ Zob. też: K. Popiel, *Wspomnienia polityczne*, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1983, s. 66, 72 i 98; *Sezon polityczny w pełnym rozwoju*, „Dziennik Bydgoski” 1937, nr 240, s. 10. Zob. też: A. Adrusiewicz, *Stronnictwo Pracy 1937–1950. Ze studiów nad dziejami najnowszych chadecji w Polsce*, PWN, Warszawa 1998.

²⁵ *Dziesięć dni aresztu za recenzję teatralną. Żydowski bojkot „Zburzenia Jerozolimy”*. Jak Boy-Żeleński zniesławiał Konczyńskiego?, „Dziennik Bydgoski” 1938, nr 151, s. 3. Również: *Zatrute strzały wolnomysłicieli w świetle rozprawy sądowej*, „Dziennik Bydgoski” 1934, nr 114, s. 2.

przez Rumunię do Francji²⁶. Nawiązał szybko kontakt z kształtującym się na emigracji w Paryżu rządem gen. Władysława Sikorskiego. Początkowo rozważany na ministra sprawiedliwości, został ostatecznie 3 października 1939 roku desygnowany na radcę prawnego Prezydium Rady Ministrów. Nominacja polityka spotkała się jednak z krytyką, a on sam pozostał na stanowisku zaledwie miesiąc. Jego głównym przeciwnikiem był działacz ruchu ludowego prof. Stanisław Kot, który zarzucał mu, zresztą niesłusznie, bliską współpracę z obozem sanacji²⁷.

W listopadzie 1939 roku Bitner wstąpił do Wojska Polskiego w stopniu porucznika oraz zaangażował się w formowanie 4. dywizji we Francji. W czerwcu 1940 roku, po wyjeździe władz emigracyjnych do Wielkiej Brytanii, objął Konsulat RP w Tuluzie oraz organizował pomoc dla polskich żołnierzy. Dzięki zawartemu przez niego porozumieniu z gen. Louisem Faury'm, działającym z ramienia Ministerstwa Spraw Wojskowych Francji, została przeprowadzana ich ewakuacja do Anglii, formalnie jako robotników udających się do Algieru. Po uratowaniu około 2 tys. żołnierzy Bitner w listopadzie 1940 roku przedostał się na Wyspy Brytyjskie²⁸.

W 1941 roku wyjechał do Stanów Zjednoczonych jako reprezentant rządu polskiego. We współpracy z ks. Zygmunt Kaczyńskim założył i następnie kierował w charakterze dyrektora Polską Katolicką Agencją Prasową w Chicago. Do końca wojny prowadził akcję propagandowo-uświadamiającą o zbrodniach hitlerowców w okupowanej Polsce. Rolą PKAP było także wpływanie na opinię kół chrześcijańskich w Ameryce Północnej i Południowej, poprzez pokazywanie prawdziwego położenia katolików na terenach okupowanych przez Niemców.

Po zakończeniu wojny i przejęciu władzy przez komunistów w styczniu 1946 roku Bitner wrócił do Polski. Dołączył do Stronnictwa Pracy, kierowanego przez jego dawnego konkurenta Karola Popiela.

---

²⁶ Archiwum Historii Mówionej Muzeum Powstania Warszawskiego, Relacja Joanny Bitner-Lisowskiej (córci Wacława), <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/joanna-bitner-lisowska,831.html> [dostęp: 13.06.2024].

²⁷ M. Hulas, *Goście czy intruzy? Rząd polski na uchodźstwie wrzesień 1939–lipiec 1943*, Instytut Historii PAN, Warszawa 1996, s. 176–179. Zob. też: M. Dymarski, *Stosunki wewnętrzne wśród polskiego wychodźstwa politycznego i wojskowego we Francji i w Wielkiej Brytanii 1939–1945*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999.

²⁸ *Polskie dokumenty dyplomatyczne*, pod red. M. Hulas, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2010, s. 562–568; E.J. Pałyga, *Stosunki konsularne Drugiej Rzeczypospolitej*, PWN, Warszawa 1970, s. 158–159.

Zdaniem Popiela Bitner w stosunku do komunistów i powojennych zmian ustrojowych był raczej pozbawiony „realizmu”²⁹. Po przejściu ugrupowania przez prokomunistyczną grupę Feliksa Widy-Wirskiego Bitner był jednym z współautorów przedstawionego 25 marca 1947 roku premierowi Józefowi Cyrankiewiczowi memoriału, w którym uzasadniono konieczność powołania do życia katolickiej organizacji społecznej. Przedwojenny poseł, wspólnie z gen. Marianem Spychalskim, byłym premierem prof. Antonim Ponikowskim oraz prezydentem Warszawy Stanisławem Tołwińskim, był w 1946 roku założycielem Ligi Obywatelskiej Odbudowy Warszawy, w której objął stanowisko wiceprezesa. W tym samym roku wyjechał ponownie do Stanów Zjednoczonych, gdzie jako reprezentant Ligi zabiegał o fundusze na odbudowę stolicy. Udało mu się uzyskać gwarancje przyznania 100 mln dolarów kredytu, w tym 25 mln jako dar bezzwrotny³⁰.

Po odrzuceniu oferty przez komunistyczny rząd i rozwiązaniu Ligi Obywatelskiej Odbudowy Warszawy, Bitner wycofał się z życia politycznego. Poświęcił się wówczas wyłącznie pracy adwokackiej. Był obrońcą w wielu głośnych procesach politycznych, rehabilitacyjnych i kryminalnych. W grudniu 1951 roku za swoją działalność został ukarany przez władze skreśleniem z listy adwokatów Wojewódzkiej Izby Adwokackiej w Warszawie. Dopiero w kwietniu 1953 roku, po odwołaniu się do Wyższej Komisji Weryfikacyjnej przy Ministerstwie Sprawiedliwości, został ponownie wpisany na listę. Już w tym samym roku we wrześniu 1953 roku był obrońcą biskupa kieleckiego Czesława Kaczmarka w sfingowanym przez komunistów procesie politycznym. Następnie aktywnie zabiegał o rehabilitację duchownego.

Po odwilży październikowej 1956 roku Bitner należał do organizatorów pierwszego po wojnie Zgromadzenia Izby Adwokackiej. W kolejnych latach do emerytury pracował w charakterze prawnika i adwokata. Jedną z ostatnich prowadzonych przez niego spraw była obrona w 1971 roku Andrzeja i Benedykta Czumów w głośnym procesie politycznym skierowanym przeciwko działaczom niepodległościowej organizacji „Ruch”³¹. Bitner ponadto utrzymywał kontakt

---

²⁹ K. Popiel, *Od Brześcia do „Polonii”*, Odnowa, Londyn 1967, s. 55, 272 i 286.

³⁰ Zob. J. Zabłocki, *Chrześcijańska demokracja w kraju i na emigracji 1947–1970*, Ośrodek Studiów Polonijnych i Społecznych PZKS w Lublinie, Lublin 1999; J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945–1950)*, Towarzystwo im. Stanisława ze Skarbimierza, DiG, Warszawa 1997. Zob. też: „Kronika Odbudowy Warszawy” 1946, nr 9, s. 4.

³¹ Zob. szerzej: *Działania Służby Bezpieczeństwa wobec organizacji „Ruchu”*,

z środowiskami chrześcijańskiej demokracji. Należał do członków działającej od 1957 roku nieformalnej grupy warszawskich prawników-katolików, którzy zajmowali się m.in. organizacją pielgrzymek czy dni skupienia. Z powodu swojej aktywności był pod stałą obserwacją Wydziału I Departamentu III Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. W 1972 roku przeszedł na emeryturę³².

W okresie Polski Ludowej Bitner podejmował również działalność pisarską. Opracował nigdy niewydaną filozoficzną rozprawę pt. *Wspólnota ludzkości*, w której przedstawił zasady i możliwości trwałego pokoju na świecie. Szczególnie był zainteresowany przeszłością, przez wiele lat należał do Polskiego Towarzystwa Historycznego. Napisał wspomnienia przechowywane obecnie w zbiorach Biblioteki Narodowej – *Dramat Drugiej Rzeczypospolitej* (fragmenty zostały w 1983 opublikowane w tygodnik „Ład”) oraz *Początek i koniec Rządu Emigracyjnego*³³.

Zmarł 11 grudnia 1981 roku w Ełku, gdzie jego córka Joanna pracowała jako lekarka. Został pochowany w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie (kwatery 229 przed, rząd 2, grób 2). Naoczni świadkowie zapamiętali go jako znakomitego mówcę, świetnego prawnika oraz dobrego człowieka. Jego żoną była lekarz pediatra Walentyna z domu Moksiewicz (1890–1967). Pracowała przez wiele lat jako lekarz szkolny, w trakcie II wojny światowej była referentką sanitarną w Kancelarii Głównej Armii Krajowej. Małżonkowie mieli trójkę dzieci: Stanisława (1922–2001) – magistra ekonomii; Krzysztofa (1927–2005) – doktora biologii, żołnierza AK w czasie Powstania Warszawskiego; Joannę (1928–2019) – lekarza pediatrę, sanitariuszkę AK podczas Powstania Warszawskiego, żonę radiologa Norberta Lisowskiego³⁴.

Mateusz Ratyński

---

wstęp, wybór i oprac. P. Byszewski, Wydawnictwo IPN, Warszawa 2008.

³² Instytut Pamięci Narodowej w Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie [1944] 1954–1990, sygn. IPN BU 0222/139; W. Kujawa, *Sprawa kryptonim „Pallotyni”. Służba Bezpieczeństwa wobec warszawskiego duszpasterstwa prawników (1960–1965)*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, t. 3, s. 221–254.

³³ Zob. BN, W. Bitner, *Wspólnota ludzkości*, t. 1, *Prawo i władza*, sygn. rps akc. 14009, *Dramat Drugiej Rzeczypospolitej*, sygn. rps 10447 III, *Początek i koniec Rządu Emigracyjnego*, sygn. rps 10448 III.

³⁴ Strona Muzeum Powstania Warszawskiego, biogramy Krzysztofa Bitnera oraz Joanny Bitner (dzieci Wacława), <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/krzysztof-bitner,3338.html>; <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/joanna-bitner,3337.html> [dostęp: 13.06.2024].

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Sejmu RP w Warszawie, Teczka osobowa Wacława Bitnera.
Biblioteka Narodowa w Warszawie, W. Bitner, *Wspólnota ludzkości*,
t. 1, *Prawo i władza*, sygn. rps akc. 14009; *Dramat Drugiej Rzeczpospolitej*, sygn. rps 10447 III, *Początek i koniec Rządu Emigracyjnego*, sygn. rps 10448 III.

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, Akta personalne Wacława Bitnera, sygn. 1769/89/391.

Instytut Pamięci Narodowej w Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie [1944] 1954–1990, sygn. IPN BU 0222/139.

Wspomnienia

Lisowska Joanna, *Adwokat Wacław Bitner. Wspomnienia pośmiertne*, „Palestra” 1982, nr 9/10, s. 114–116.

Popiel Karol, *Od Brześcia do „Polonii”*, Odnova, Londyn 1967.

Popiel Karol, *Wspomnienia polityczne*, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1983.

Rataj Maciej, *Pamiętniki 1917–1927*, t. 1–2, wstęp i oprac. M. Ratyński, Muzeum Historii Polski, Warszawa 2021.

Świtalski Kazimierz, *Diariusz 1919–1935*, wstęp i oprac. A. Garlicki i R. Świętek, Czytelnik, Warszawa 1992.

Włoszczewski Stefan, *Na przełomie dwóch epok*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1974.

Źródła drukowane

Chrystus czy Cezar? Przemówienie posła Wacława Bitnera z dnia 11 stycznia 1934 r w Komisji Konstytucyjnej Sejmu w sprawie reformy Konstytucji, Chrześcijańsko-Społeczny Instytut Wydawniczy, Katowice 1934.

Działania Służby Bezpieczeństwa wobec organizacji „Ruchu”, wstęp, wybór i oprac. P. Byszewski, Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej, Warszawa 2008.

Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1927, pod red. H. Mościckiego, W. Dzwonkowskiego, Wydawca Lucjan Żłotnicki, Warszawa 1928.

Polskie dokumenty dyplomatyczne, pod red. M. Hulas, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2010.

Prace Komisji Konstytucyjnej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej II kadencji 1928–1930, wstęp i oprac. M. Wojtacki, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2013.

Rzepeccy Tadeusz i Karol, *Sejm i Senat 1928–1933*, Wielkopolska Księgarnia Nakładowa, Poznań 1928.

Rzepeccy Tadeusz i Witold, *Sejm i Senat 1922–1927*, Wielkopolska Księgarnia Nakładowa, Poznań 1923.

Sprawa brzeska. Dokumenty i materiały, wstęp i oprac. M. Leczyk, Książka i Wiedza, Warszawa 1987.

Stenogramy Sejmu RP I kadencji (1922–1927).

Stenogramy Sejmu RP II kadencji (1928–1930).

Stenogramy Sejmu RP III kadencji (1930–1935).

Prasa

„Dziennik Bydgoski” 1928, 1931, 1934, 1935, 1937, 1938.

„Kronika Odbudowy Warszawy” 1946.

Opracowania

Adrusiewicz Andrzej, *Stronnictwo Pracy 1937–1950. Ze studiów nad dziejami najnowszymi chadecji w Polsce*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1998.

Balawajder Edward, Bitner Wacław, [w:] *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego*, t. 1, pod red. R. Bendera, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Lublin 1994, s. 32–33.

Dymarski Mirosław, *Stosunki wewnętrzne wśród polskiego wychodźstwa politycznego i wojskowego we Francji i w Wielkiej Brytanii 1939–1945*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999.

Hulas Magdalena, *Goście czy intruzi? Rząd polski na uchodźstwie wrzesień 1939–lipiec 1943*, Instytut Historii PAN, Warszawa 1996.

Korzeniowski Mariusz, Łatawiec Krzysztof, Gabrys-Sławińska Monika, Tarasiuk Dariusz, *Leksykon uchodźstwa polskiego w Rosji w latach I wojny światowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2018.

Krzemiński Zdzisław, *Mecenas Wacław Bitner*, „Palestra” 1984, nr 5–6, s. 52–57.

Kujawa Wojciech, *Sprawa kryptonim „Pallotyni”. Służba Bezpieczeństwa wobec warszawskiego duszpasterstwa prawników (1960–1965)*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, t. 3, s. 221–254.

Łoza Stanisław, *Czy wiesz kto to jest*, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1938.

- Majecki Henryk, *Chrześcijańska Demokracja w województwie białostockim w latach 1918–1935*, „Studia Podlaskie” 1991, t. 3, s. 57–74.
- Pałyga Edward Józef, *Stosunki konsularne Drugiej Rzeczypospolitej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970.
- Pomarański Stefan, *Bitner Ryszard*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 2, Polska Akademia Umiejętności, Warszawa 1936, s. 115–116.
- Ratyński Mateusz, *Jan Dębski (1889–1976). Polityk kompromisu*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2019.
- Stawecki Piotr, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Bellona, Warszawa 1994.
- Ślisz Andrzej, *Prasa polska w Rosji w dobie wojny i rewolucji 1915–1919*, Książka i Wiedza, Warszawa 1968.
- Turowski Konstanty, „Odrodzenie”. *Historia Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej*, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1987.
- Turowski Konstanty, *Historia ruchu chrześcijańsko-demokratycznego w Polsce*, t. 2, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1989.
- Tuszyński Bogdan, *Księga sportowców polskich ofiar II wojny światowej 1939–1945*, ARS Print Production, Warszawa 1999.
- Zabłocki Janusz, *Chrześcijańska demokracja w kraju i na emigracji 1947–1970*, Ośrodek Studiów Polonijnych i Społecznych PZKS w Lublinie, Lublin 1999.
- Żaryn Jan, *Kościół a władza w Polsce (1945–1950)*, Towarzystwo im. Stanisława ze Skarbimierza, DiG, Warszawa 1997.

Źródła internetowe

- Archiwum Historii Mówionej Muzeum Powstania Warszawskiego, Relacja Joanny Bitner-Lisowskiej (córci Wacława), <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/joanna-bitner-lisowska,831.html> [dostęp: 13.06.2024].
- <https://museedelaresistanceenligne.org/media7600-Plaque-la-mmoire-de-Czeslaw-Bitner-Montmorency-Val-dOise>
- <https://www.konwentpolonia.pl/album-polonorum?pagina=18> [dostęp: 13.06.2024].
- Muzeum Powstania Warszawskiego, biogram Joanny, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/joanna-bitner,3337.html> [dostęp: 13.06.2024].
- Muzeum Powstania Warszawskiego, biogram Krzysztofa Bitnera, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/krzysztof-bitner,3338.html>; [dostęp: 13.06.2024].

Wacław Bitner. Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

Wacław Bitner (1893–1981). Christian Democrat, Lawyer, Writer From Vilnius

Keywords

Wacław Bitner, Christian democracy, parliamentarism, the bar in the Second Polish Republic and the Polish People's Republic

Abstract

The article presents the figure of Wacław Bitner (1893–1981), a lawyer, writer and politician of Christian Democracy. A native of Vilnius, Bitner was an activist in independence and Catholic organisations in Russia during the partition period. In the Second Polish Republic, he was one of the leaders of the Christian Democrats, and from 1922 to 1935 he held a seat as a member of the Polish Parliament. During World War II, he served as legal advisor to the Presidium of the Council of Ministers and director of the Polish Catholic Press Agency in Chicago. After the war, he was associated with the anti-communist opposition and was a lawyer in many high-profile political, rehabilitation and criminal trials.

Wacław Bitner (1893–1981). Christdemokrat, Jurist, Schriftsteller aus Vilnius

Schlüsselwörter

Wacław Bitner, Christdemokratie, Parlamentarismus, Anwaltsstand in der Zweiten Republik und in der Volksrepublik Polen

Zusammenfassung

Der Beitrag präsentiert das Profil von Wacław Bitner (1893–1981), Anwalt, Schriftsteller und Politiker der Christdemokratie. Der aus Vilnius stammende Bitner war während der Teilungszeit ein engagierter Aktivist in Unabhängigkeits- und katholischen Organisationen in Russland. In der Zweiten Polnischen Republik war er einer der Führer der Christdemokraten und in den Jahren 1922–1935 Mitglied des Sejm der Republik Polen. Während des Zweiten Weltkriegs war er als Rechtsberater des Präsidiums des Ministerrats und als Direktor der Polnischen Katholischen Presseagentur in Chicago tätig. Nach Kriegsende schloss er sich der antikommunistischen Opposition an und war als Anwalt in zahlreichen spektakulären politischen, Rehabilitations- und Strafprozessen tätig.

Вацлав Битнер (1893–1981). Христианский демократ, юрист, писатель из г. Вильно

Ключевые слова

Вацлав Битнер, христианская демократия, парламентаризм, адвокатура в довоенной Польше и Польской Народной Республике

Резюме

В настоящей статье описана личность Вацлава Битнера (1893–1981), юриста, писателя и представителя христианской демократии. Битнер, уроженец г. Вильно, был активным участником национально-освободительных и католических организаций, действующих в России до восстановления Польшей независимости. Уже в довоенную эпоху Битнер входил в число лидеров христианских демократов, а с 1922 по 1935 год был депутатом польского Сейма. Во время Второй мировой войны он служил юрисконсультom при Президиуме Совета министров и директором Польского католического агентства печати в Чикаго. По завершении войны Битнер тесно сотрудничал с антикоммунистической оппозицией и выступал адвокатом во многих громких политических, реабилитационных и уголовных процессах.